

РЕГИОНАЛНА ДЕМОГРАФИЯ

Население, Том 35, Книжка 1, 2017, 7-22

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

„АВТЕНТИЧНАТА“ СЕЛСКА ДЕПОПУЛАЦИЯ НА БЪЛГАРИЯ

Николай ЦЕКОВ

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
секция „Икономическа и историческа демография“*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

nicktsekov@gmail.com

Резюме. *Обхватът и темповете на депопулацията на селските райони в България отдавна са се превърнали в една от най-значимите социални злини и е без съмнение задържащ фактор пред развитието на страната. Вече седем десетилетия темповете на обезлюдяване на селата в България са сред най-високите в света, а тенденцията към тяхното ускоряване води до нарастване на обхвата на засегнатите общини и селищни категории. Въпреки сериозните поражения, която обезлюдяването нанася на страната като компрометираща шансовете за позитивно демографско, социално и стопанско развитие на все по-големи селскостопански райони, изследването на феномена на селската депопулация е сред сравнително слабо представено в изследванията на българските учени, които работят в области като демографията, географията на селищата, регионалната икономика, социологията и икономическата история. В настоящата разработка представяме оригинален подход за определяне на действителните темпове на селската депопулация в България през периода 1946–2011 г. Същността му се състои в съпоставянето на отрицателния прираст на селските жители между преброяванията през посочения период на базата на динамиката в броя на „автентичното“ селско население. Най-кратко определение за този неизползван досега в научните изследвания термин е, че „автентично“ селско население са жителите на селата, които през изследвания период са били и са останали селски селища, т.е. не са били административно присъединявани към градове или пък са били въздигани в градски селища.*

Ключови думи: „автентично“ селско население; селска депопулация; темп на обезлюдяване; вътрешномиграционен поток село-град; демографска пустиня.

Статията да се цитира по следния начин:

Цекков, Н. (2017). „Автентичната“ селска депопулация на България. *Население*, 1, 7-22. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Н. Цекков, 2017

Статията е постъпила през м. декември 2016

Приета за публикуване през м. март 2017

Публикувана онлайн през м. юни 2017

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

УВОД

Явлението „депопулация“ обикновено се разглежда в рамките на две основни проекции – като общо намаление на населението на една държава и като процес на обезлюдяване по региони, териториално-административни единици и отделни селища. Депопулацията може се определи като последица от феномена на масовите и всеобхватни преселвания от селата към градовете през индустриалния и след индустриалния период на развитие. Неравномерното разпределение на икономическия растеж върху територията на страната е причина за различната степен на пораженията върху демографската стабилност на селското население и на целостта на селската селищна мрежа в общ и регионален аспект. През последните седем десетилетия броят на селското население в България е намалял над 2,5 пъти, а в Регистъра на населените места по причини като пълно обезлюдяване, сливане с други села, присъединяване към градове като градски квартали или поради въздигане на села в градове, са заличени близо 1000 села¹. Крайното проявление на процеса на селската депопулация е появата на така наречените „демографски пустини“ – райони, в които гъстотата на населението е спаднала под 10 души на квадратен километър (Luís Saez et al. 2011)². В настоящата статия акцентът е поставен върху прецизирането на изследванията върху динамиката на обезлюдяването на селските райони на страната за периода между преброяванията на населението и жилищния фонд, проведени през 1946 г. и 2011 г. Практическият смисъл от сравненията между темповете на обезлюдяване на селското население по административно-териториални единици, селищни категории и отделни селски селища се състои в това, че проявената в миналото динамика в броя на тяхното население до голяма степен предопределя бъдещото им демографско развитие при запазени условия и тенденции на естественото възпроизводство, посоки на миграционните потоци и социално-икономическото развитие на селските райони.

„АВТЕНТИЧНОТО“ СЕЛСКО НАСЕЛЕНИЕ КАТО ПОДХОД КЪМ ИЗУЧАВАНЕТО НА ДЕПОПУЛАЦИЯТА НА БЪЛГАРСКОТО СЕЛО

По-внимателното проследяване на динамиката на обезлюдяване на селата в България през втората половина на миналия век води до извода за въздействието на ред политически и социално-икономически фактори, сред които несъмнено най-силно въздействие имат стихийната индустриализация и урбанизация на страната и извършената от установилия се след 1944 г. комунистически режим насилствена колективизация на земята и земеделския инвентар на селяните и превръщането им в нископлатена наемна работна сила (Груев 2009: 331–336). Възникналите в края на 50-те и началото на

¹ СПРАВКИ В НАЦИОНАЛНИЯ РЕГИСТЪР НА НАСЕЛЕНИТЕ МЕСТА: <http://www.nsi.bg/nrmm/index.php?f=8&ezik=bul>

² http://www.ceddar.org/content/files/articulof_349_01_DT2011-6.pdf.